

PROSTOR ZA REFLEKSIJO HISTORIČNE PRIPOVEDI

KRITIKA

*The history and narrative reader. Ur. Geoffrey Roberts.
Routledge, London – New York 2001.*

V sodobni filozofiji in teoriji zgodovine je skoraj samoumevno sprejeto, da predstavlja pripoved integralni del zgodovine. Toda mnenja o tem, kako in na kakšen način sta zgodovina in pripoved medsebojno povezani, se močno razhajajo. Je zgodovina v bistvu pripoved ali pa je bolje trditi, da ena vrsta zgodovine pripoveduje? Ali predstavlja pripoved specifično historičnega razumevanja, način razlage ali je le oblika historiografskega predstavljanja? In kakšna je sploh struktura historične pripovedi kot razlage? Kaj je njen izhodiščni predmet? V kakšnem »ontološkem« razmerju je pripoved do predstavljene historične realnosti? Je mogoče filozofsko obraniti stališče, da zunaj pripovedi in neodvisno od nje obstaja tudi nepovedana zgodovina? In če je o istih dogodkih in človeških dejanjih mogoče napisati različne zgodovinske pripovedi, kakšna je potem njihova spoznavna vrednost in razmerje do resnice? Ali je stališče, da lahko historiografska pripoved proizvaja le metaforične resnice, sprejemljivo, ali ga kaže vendarle ovreči, oziroma se iz epistemoloških aporij izviti kako drugače?

S takšnimi in podobnimi vprašanji se ukvarjajo prispevki v obsežnem izboru besedil vidnih filozofov in zgodovinarjev, ki ga je pripravil Geoffrey Roberts, na britanskih univerzah šolani, trenutno na Irskem, na univerzitetnem kolidžu v Corku delujoči profesor zgodovine, strokovnjak za mednarodno zgodovino in zgodovino dvajsetega stoletja in avtor več knjig o vlogi Sovjetske zveze v obdobju pred drugo svetovno vojno in v političnih procesih po njej ter tudi več člankov o teoretičnih vprašanjih historične pripovedi. Roberts, ki je za svojo hrestomatijo napisal izčrpno uvodno študijo, v izbor uvrstil tudi dva lastna teksta, sestavil bibliografijo in slovar temeljnih pojmov, v njej pa nastopa tudi kot referenčni avtor nekega drugega pisca uvrščenega prispevka, bi bilo mogoče na hitro označiti kot praktično zainteresiranega premišljevalca o teoretičnih vprašanjih. Knjiga namreč s svojo ureditvijo, znanstvenim aparatom, avtorjevo metarefleksijo, širino izbora in premišljeno razvrstitvijo besedil ter seveda njihovo vsebino ne ponuja le kvalitetnega informativnega vpogleda v aktualno, sicer pretežno anglofono in manj znano filozofsko- in »metazgodovinsko« debato o epistemični legitimnosti historične pripovedi, ampak s praktičnimi implikacijami za pisanje zgodovine hkrati usmerja bralca in prepričuje o njeni kognitivni veljavnosti.

Obravnavane teme sodijo na področje filozofije in teorije zgodovine ter njene metodologije in se le delno, zlasti npr. ob vprašanjih konceptualizacije pripovedi in njene strukture, njene teleološke zgradbe in diskurzivnih oblik ter razmerja historične pripovedi s fikcijo, stikajo s področjem literarne stroke. Toda ta del problematike je vendarle dovolj pomemben, da upravičuje pogled z njene strani. Kot pravi Roberts v svoji spremni študiji, je bila historična pripoved, resda samo implicitno, že tradicionalno del zgodovinarske prakse, davno preden se je za te teme začela zanimati filozofija, pa tudi že predmet

historiografske samorefleksije. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je zlasti tiste, ki tvorijo prve tri sklope v knjigi, obravnavala anglofona analitična filozofija zgodovine oziroma filozofi, kot so Morton White, Danto, Dray in Gallie. Kasneje so vanjo posegli še mnogi drugi avtorji in razplamtela se je morda najpomembnejša filozofskozgodovinska debata druge polovice prejšnjega stoletja; večinoma je potekala na straneh revije *History and Theory*, delno pa tudi v drugih publikacijah. Scientistične in strukturalistične usmeritve v zgodovini konec šestdesetih in v sedemdesetih letih so bile pripovedi kot neteoretični in neanalitični obliki zgodovinarstva manj naklonjene, tako da je npr. Paul Ricoeur še sredi osemdesetih let pod vtisom teh smeri govoril celo o zatonu pripovedi v historiografiji. Poststrukturalistično in postmoderno mišljenje konec sedemdesetih in v osemdesetih letih pa sta, ravno nasprotno, oživila interes za pripoved in ta se je ohranil tudi v devetdeseta. Dodati je mogoče, da je oživitve zanimanja za pripovedno zgodovino in sploh za teorijo zgodovinarstva odmevala tudi pri nas, o čemer priča npr. dobro desetletje zgodnejši, pretežno 'kontinentalno' zasidran in sploh nekoliko drugače poantiran slovenski izbor besedil s sorodno problematiko, *Vsi Tukididovi možje*, 1990, ki ga je uredil, delno tudi prevedel in uvodno razpravo vanj napisal Oto Luthar, ter še njegova monografija *Med kronologijo in fikcijo*, 1993. Podobno kot Robertsov skuša tudi Lutharjev izbor s spremnim tekstom na čelu afirmirati historično pripoved, precej manj zadržan pa je do postmodernizma in poststrukturalizma.

Roberts je besedila uredil v šest tematskih sklopov. V prvem, kjer je osrednja tema historično razumevanje, je bralec že s prvouvrščeno Drayevo študijo *O naravi in vlogi pripovedi v zgodovini* potegnjen v žarišče navzkrižnih osvetljav vprašanja, kako pripoved pravzaprav razlaga. Dray kritično povzema dve osrednji osmeritvi v predhodni diskusiji in pravi, da je Morton White, skupaj z Dantom predstavnik prve usmeritve, trdil, da sestavlja historično pripoved niz razlagalnih stavkov, ki odkrivajo kavzalna sosledja in povezave med preteklimi dogodki. Tudi po Dantu predstavljajo kavzalni nizi logično paradigmo historične razlage, samo da naj bi vzroki nekako vstopali v te nize oziroma serije od zunaj in ostali na vsaki stopnji serije sami na sebi nerazloženi; ta model je Dray imenoval kavzalni input. Z obema filozofoma se je sicer strinjal, da je historična pripoved značilni način zgodovinarjeve razlage, vendar je ovrgel trditve, da pripovedi pojasnjujejo samo, če ponujajo kavzalno razlago. Predstavnik druge smeri je bil Gallie, ki je historično razumevanje utemeljil na bralčevi sposobnosti, da sledi zgodbi oziroma zaporedju človeških izkušenj, dejanj in kontingentnosti v času. Dray pa je Galliju ugovarjal, češ da s svojim sledljivim kontingenčnim modelom spregleduje dejstvo, da morajo biti historične pripovedi prej konstruirane, preden so brane, kritiziral pa je tudi njegovo približevanje dantojevski kavzalni razlagi in podrejanje historičnega razumevanja nekakšnemu smotnemu redu in teleologiji zgodbe.

Avtor drugouvrščenega prispevka v sklopu je Gallie. V razpravi *Pripoved in historično razumevanje* se je vprašanja historične pripovedi lotil prek ovinka in razmisleka o samem pojmu zgodbe, zanjo pa vzpostavil eksistencialno podlago. Logična tekstura zgodb naj bi se na temelju intelegibilnosti namreč natančno ujemala s tisto iz vsakdanjega življenja. Svoj pogled na historično razlago je strnil tudi z izrekom, da je »zgodovina species generis Zgodbe«. Nasprotno stran v sklopu predstavlja Mandelbaum z razpravo *Zapis o zgodovini kot pripovedi*, kjer je spodbijal trditve, da model pripovedovanja zgodb naj-

bolje ustreza temu, za kar gre pri konstrukciji historičnih prikazov. Dopustil je sicer, da opozarja na podobnosti, vendar poudaril, da povsem zanemarija razlike od običajnega pripovedovanja zgodb. Mandelbaum je kritiziral tudi predstavo o linearnem kavzalnem zaporedju oziroma nekakšni temporalni verigi, češ da je preveč poenostavljajoča, in opozoril, da zgodovinarji tudi opisujejo in analizirajo kontekste in okoliščine zgodovinskih dogodkov. Na njegovo razpravo se je s svojo diskusijo kritično odzval zadnjeuvrščeni Ely; ta je kritiko Whita in Dantoja še dopolnil, Galliejevo argumentacijo pa ocenil kot sprejemljivejšo. Kljub temu je, podobno kot pred njim že Mandelbaum, trditev, da je zgodovina v bistvu pripoved, zavrnil kot napačno, vendar je vseeno dopustil njeno uspešnost v praksi.

Besedila v drugem sklopu izbora obravnavajo vlogo človeške dejavnosti v historični pripovedi in v zgodovini. Uvodni spis z naslovom *Dialektika akcije* je Olafsonov v reviji objavljen odlomek iz knjige, v katerem se avtor zavzema za osrednjost pripovedi v okviru zgodovine in v žarišče svoje filozofske obravnave umesti zgodovinarjev interes za človeška dejanja. Logična struktura razlage, ki jo opravlja pripoved, po njegovem reproducira strukturo dejanj in v njej implicirani modus časovne sinteze. Po Olafsonu, ki pojmuje historični proces kot dialektiko človeške dejavnosti, so človeška dejanja zavestna, smotrna, ciljno naravnana in intelegibilna, zanje je značilna racionalna struktura. Vendar ne zagovarja predstave, da so ljudje popolni gospodarji lastne usode, saj ne morejo nadzorovati posledic, ki jih povzročijo njihova dejanja. Razmerja med človeškimi akterji in njihovim okoljem in med akterji samimi naj bi razumeli na podlagi modela praktičnih inferenc, ki jih morajo zgodovinarji rekonstruirati, da bi razumeli zaporedja dogodkov, kjer vzpostavljajo princip kontinuitete in povezanosti. Razlagalna funkcija pripovedi naj bi se torej, kot zatrjuje, opravljala s teleološkim urejanjem historičnega materiala, ki ga oblikujejo praktične inference historičnih akterjev. Podobna individualistična stališča o dialektiki dejanj zagovarja tudi britanski duhovni zgodovinar Lemon v poglavju *Struktura pripovedi*. Dopolnil jih je s stališčem, da je človeška realnost sama 'zgodbno strukturirana'. Pripovedi zahtevajo človeške akterje, intelegibilne pa jih dela šele povezovanje pripetljajev v določen red in prav to povezovanje je hkrati bistvo pripovedne razlage. Lemon pripovedi v bistvu ontologizira, ko pravi, da človeški svet konstituirajo zgodbni predmeti, pripovedne identitete oziroma dogodki, ki zahtevajo pripovedno obliko, da bi bili zaznani in sporočeni. Nelahka naloga zgodovinarjev je, da jih odkrijejo in artikulirajo.

Zanji dve besedili v tem sklopu sta urednikovi. Prvo govori o zgodovinarju Geoffreyju Eltonu, drugo pa o J. H. Hexterju. Oba sta prakticirala pripovedno zgodovinopisje s podlago v individualizmu in človeški dejavnosti, razvijala historiografsko samorefleksijo ter se zavzemala za pragmatično stališče do pripovedi v zgodovini. Tako sta napovedala obrat, do katerega je v zgodovini filozofije prišlo v osemdesetih letih, in sicer premik od načelnih diskusij k »empiričnemu« proučevanju tega, kako zgodovinarji sami vrednotijo historična dela. Za Eltona je zgodovina predvsem prikaz preteklih dejanj avtonomnih človeških akterjev, Hexter pa je zanimiv tudi zato, ker je oblikoval nekakšna praktična načela makroretorike historičnega pripovedovanja, ki jim pritrjuje tudi urednik.

V tretjem sklopu se razprava vrti okrog problema historičnega realizma, ki sta ga vsak po svoje zagovarjala tudi Elton in Hexter. Avtorji uvrščenih besedil

filozofsko branijo 'realistično' stališče pred skepticizmom, vendar si med seboj ne prizanašajo s kritičnimi komentarji. Carr se npr. v svoji razpravi *Pripoved in realni svet* zavzema za kontinuiteto med historično pripovedjo in realnostjo in trdi, da imata obe v bistvu skupno formo. Sklicuje se na fenomenologe, zlasti na Husserla, in realnost utemeljuje kot človeško, ne pa kot nekakšno neodvisno obstoječo fizično realnost ter opozarja na kompleksno nelinearnost človeškega izkustva. Pripovedovalci zgodb, udeleženi v praktični narativnosti, ki je po Carru konstitutivna za stvarstvo, so lahko individualni, v času delujoči akterji z lastnim izkustvom, ali širše družbene skupnosti, različne skupine, organizacije, nacije in države; hkrati pa pripadajo občinstvu, ki mu pripovedujejo. Svojo koncepcijo družbene subjektivnosti, ki ni niti holistična niti individualistična, povezuje s heglovskim pojmovanjem duha, v katerem se individualno prepleta z družbenim. Carr torej pojmuje zgodovinske ali fiktivske pripovedne tekste kot ekstenzije primarnih, praktičnih pripovednih procesov, katerih predmet ostaja nespremenjen, čeprav je interes v pripovedih 'višjega' reda v prvi vrsti kognitiven ali estetski. Zato odklanja trditve, da bi te pripovedi preprosto odsevale ali reproducirale praktične pripovedi, ki predstavljajo njihovo vsebino, saj lahko spreminjajo in izboljšujejo zgodbe in vzvratno učinkujejo na realnost, ki jo prikazujejo. Zavrača pa tudi skeptično stališče, da je pripovedna forma nekaj, kar je proizvedeno zato, da bi bilo vsiljeno nepripovedni realnosti.

Dray se v razpravi *Pripoved in historični realizem* pridružuje Carrovi kritiki Minkovega in Whitovega skepticizma, vendar je kritičen do njegove argumentacije. Med drugim npr. opozarja, da vse, o čemer pišejo pripovedni zgodovinarji, vendarle ni bilo zavestno doživljeno v zgodnji obliki. Sam predlaga drugačno pot in problematizira Whitovo stališče, da bi lahko zgodovinarji to, kar je izraženo v pripovedi, prikazali tudi v obliki analize, meditacije ali povzetka. Whitu očita ločevanje zgodovinskega odkrivanja od estetskega in moralnega opravlja zapisovanja tega, kar je bilo odkrito v pripovedni obliki, in zavrne kontrastiranje pripovedne forme, s katero pripovedi posredujejo vedenje o dejstvih, ter dejstev, ki naj bi jih zgodovinarji odkrili v pripovedni obliki, češ da je pripovedna forma oziroma konfiguracija sama na sebi ravno najpomembnejše dejstvo, ki ga zgodovinarji odkrijejo. Tudi Normanov prispevek *Povedati, kakor je bilo* zagovarja epistemični status historične pripovedi in historični realizem, torej idejo, da zgodovina obstaja kot določena nepovedana zgodba, dokler je ne odkrije zgodovinar in jo pove. Zgodovine so po Normanu lahko resnične, ne da bi v preteklosti obstajale izomorfne strukture, kakor je mislil Carr, in kljub temu da z nobeno globalno obrambo ni mogoče popolnoma odstraniti skeptičnih dvomov. Mnoge epistemološke dileme glede resničnostne veljave pripovedi po njegovem izhajajo že iz konceptualnega nerazumevanja same narave jezika. Tretji sklop končno zaokroža Carrov odgovor z naslovom *Povedati zgodbo zanesljivo*, kjer avtor vztraja pri svoji »ontološki« interpretaciji pripovedi kot izomorfni strukturi historične realnosti, neodvisni od tega, če jo odkrije in prikaže zgodovinar, oziroma kot ekstenziji taiste realnosti, o kateri govori. Glede epistemične veljave pripovedi se strinja z Normanom, da se kaže premakniti onkraj težav korespondenčne teorije resnice in aporij fundamentalnih vprašanj tradicionalne epistemologije, izogniti pa se velja tudi čerem koherentne teorije resnice. Plodnejše se mu zdi upoštevati novejšo težnjo in razvoj v epistemologiji znanosti, ki zavrača abstraktne pristope in se osredotoča na konkretno in partikularno ter poudarja praktično znanje. Historično znanje je treba pojmo-

vati kot nedokončan, nenehno potekajoč proces in aktivnost kognitivne skupnosti zgodovinarjev z lastnim znanstvenim izročilom, praksami in vrednotami, kjer se resničnostna veljava ugotavlja diskurzivno in v mnogo-plastnem svetu množstva pripovedi za vsak primer posebej ter preverja v intersubjektivnem kontekstu diskusije. Pri tem pa je zgodovina v precej drugačnem razmerju do družbe kot naravoslovna znanost, saj je to, kar pišejo zgodovinarji, v nasprotju z vrhunskimi dosežki naravoslovnih znanosti običajno dojemljivo brez posrednikov in dostopno širši javnosti.

Kot pripominja Roberts v svoji uvodni študiji, tudi Carrov pogled na uveljavljanje resnice v historičnih pripovedih ni brez težav, kljub temu pa jih sam ne analizira. Pač pa ima bralec priložnost, da se v naslednjem, četrtem razdelku, naslovljenem *Pripovedna zgodovina in lingvistični obrat*, neposredno sooči s pogledi kritiziranih 'antirealistov'. Prvi je Mink z razpravo *Pripovedna oblika kot kognitivni instrument* in izzivalno skepso, da je pripoved, ki jo ima sicer za kognitivni instrument, s katerim je mogoče videti in razumeti stvari v povezavi in kot celoto, ne pa le povezovati dogodke v zaporedja, da je torej pripoved »produkt izmišljene konstrukcije, ki svojih trditev o resničnosti ne more braniti z nobeno od sprejetih procedur argumentacije ali avtentifikacije«. Stališče, ki so ga zagovarjali pripovedni 'eksistencialisti', po katerem je dejanskost preteklosti še nepovedana zgodba, je po Minku zgrešeno; nepovedane zgodbe dejansko niso možne, tako kot ne obstaja neznano znanje oziroma vedenje. Obstajajo le v kontekstu pripovedne forme doslej še neopisana pretekla dejstva. Tudi Hayden White meni, da je historična naracija v prvi vrsti akt pripovedovanja, ne pa odkrivanja. V razpravi *Zgodovinski tekst kot literarni artefakt* npr. trdi, da so historične pripovedi v enaki meri izmišljene kot najdene, njihova forma pa je bližja ustreznim v literaturi kot tistim v znanosti. Vir tega izmišljanja je tako imenovani *emplotment* ali »vzgodbenje«, tj. zgodovinarjeva izbira strukture zapleta in razpleta zgodbe. Ta je lahko romanca, tragedija, komedija, satira ali epika. Whitova poanta je, da konfiguracija preteklih dogodkov ne izhaja iz njih samih, temveč iz izbire vnaprej obstoječih strategij »vzgodbenja«, ki jih prek preteklosti »položi« zgodovinar.

Pomemben predstavnik te skupine je še Ankersmit, ki je v hrestomatiji zastopan z besedilom *Šest tez o narativistični filozofiji zgodovine*, lastnim povzetkom knjige *Pripovedna logika* iz leta 1983. Ankersmit je zagovornik strogo nominalističnega pogleda na historične pripovedi, ki jih ima za interpretacije preteklosti. Interpretacije so projekcije strukture v preteklost in je ne odkrivajo kot nekaj že prej obstoječega v sami preteklosti. Jezik, ki ga zgodovinarji uporabljajo v interpretacijah, je jezik nenameranih, neintendiranih posledic človeške dejavnosti in ne jezik historičnih akterjev samih, že zaradi različnih perspektiv se nujno razlikujeta. Spričo tega je historična pripoved, podobno kot metafora, rojstvo (novega) pomena, pripovedne interpretacije pa so specifične *podobe* preteklosti. Vendar njihova metaforičnost ne implicira tudi njihove arbitramosti, saj jim še vedno pripisuje razlagalno silo, ker je iz njih mogoče analitično izpeljati opis historičnih stanj zadev. Tudi Ankersmit se zavzema za pragmatičen odnos do širjenja znanja in namesto abstraktnih epistemoloških problemov transcendentalnega spoznavajočega subjekta priporoča prehod k praktičnemu izkustvu in vednosti. Sklop zaokroža Carrollova razprava *Interpretacija, zgodovina in pripoved* s kritično obravnavo konstruktivizma Haydna Whita, po katerem so pripovedne kon-

strukcije (samo) metaforično resnične, in sicer s pozicije, ki je spet bliže historičnemu realizmu. Zavzema se za uvedbo drugačnih, objektivnih standardov, takih namreč, ki se sicer nanašajo na resnico, vendar niso zvedljivi nanjo. Tak standard, ki ga je mogoče rabiti pri vrednotenju selekcije in izbrisov v delu pripovednega zgodovinarja, in ga ima za najboljše sredstvo za odkrivanje resnice, naj bi bila vsestranska doumljivost (comprehensiveness). Carroll kritizira tudi Whitovo nerazločevanje zgodovinske pripovedi od fikcije, njegovi tipologiji »vzgodbenj« pa očita ohlapnost in empirično nepreverljivost.

Besedila v petem sklopu z naslovom *Pripoved in struktura* predstavljajo historiografsko refleksijo pripovedi, pisci pa skupino avtorjev, ki je v kontroverzah med zagovorniki pripovedi na eni in predstavniki znanstvene strukturalistične zgodovine na drugi strani iskala svojo, srednjo ali vsaj bolj povezovalno pot. Francoski zgodovinar Furet se je v prispevku *Od pripovedne zgodovine k problemsko orientirani zgodovini*, izvorno nastalem še v obdobju tako imenovanega zatona pripovedi (tj. leta 1975), bolj kot za pripovedno zavzel za problemsko orientirano zgodovino, toda hkrati je posvaril pred neizbežnimi omejitvami prizadevanj po scientizaciji zgodovine in ex negativo osvetlil nekatere prednosti pripovedi. Na primeru zgodovinskega proučevanja demografskih procesov v predindustrijski Evropi z metodologijo zgodovine mentalitet je prikazal, kako interpretacija odkritih dejstev nikakor ne nudi iste stopnje zanesljivosti kot odkritja sama. Interpretacija je v bistvu analiza objektivnih in subjektivnih mehanizmov, s katerimi se verjetni vzorec kolektivnega vedenja v določenem obdobju uresničuje v individualnem vedenju, ter transformacij teh mehanizmov. Pri tem posega onkraj ravni opisanih podatkov in jih povezuje z drugimi ravnmi historične realnosti, za kar potrebuje dodatne podatke, ki pa niso vedno dosegljivi niti jasni, tako da pogosto vključuje nedokazane in celo nedokazljive hipoteze. Drugače se je do pripovedi konec sedemdesetih, ko se je zdela prevlada scientizma v zgodovinopisju skorajda že preteklost, opredelil Stone v znanem članku *Vrnitev pripovedi*, prevedenem tudi v slovenščino in vključenem v Lutharjev izbor. Navdušeno je podprl širšemu občinstvu dostopnejše in spet bolj pripovedno pisanje sodobnih zgodovinarjev, v katerem je mogoče spet zaznati premestitev pozornosti z »okolščin, obkrožajočih človeka, k človeku v okolščinah«.

Britanski marksistični zgodovinar Hobsbawm se je v enako naslovljenem polemичnem odgovoru na Stonov članek raje zavzel za diverzitetu historiografskih študij, kakršno izpričujejo že nekatera dela slavnih predstavnikov »preživelih« usmeritev, npr. Braudela. Znotraj te diverzitetu ohranjajo svoje mesto in pomen tudi velike teme družbene in politične zgodovine, kajti ta se je pod vplivom usmeritev povojne zgodovine pravzaprav temeljito preobrazila, po drugi strani pa se vsaj nekonzervativna pripovedna zgodovina vendarle ni oddaljila tako daleč od nje in povsem opustila širših družbenih implikacij. Zato nove mode in sprememb v zgodovini ni treba niti ne zadošča pojasnjevati samo kot zavrnitve preteklih usmeritev. Sodobno zgodovinopisje namreč bolj kot v prid individualističnemu pogledu, za kakršnega se zavzema Stone, priča o tem, da dogodek, posameznik, celo rekonstrukcija razpoloženja ali načina mišljenja v preteklosti niso sami sebi cilj, ampak so le sredstvo oz. način za osvetljevanje širših vprašanj, ki sežejo onkraj posamezne zgodbe in njenih karakterjev. Tudi Burke je v spisu *Zgodovina dogodkov in vrnitev*

pripovedi priporočil izhod iz konfrontacij med pripovedno in strukturalno usmeritvijo in priznanje dialektičnega razmerja med njima oziroma priznanje procesa »strukturacije« ter se zavzel za prenovo: za zgledovanje pri nekaterih značilnostih moderne literature ter za zgoščanje pripovedi, ki bi lahko zajelo tako zaporedja dogodkov in zavestno dejavnost historičnih akterjev kot strukture, institucije, načine mišljenja itd. – ne glede na to, ali delujejo pospeševalno ali zaviralno. Nove možnosti reprezentacije ponujajo mikropripovedi, detajlne lokalne pripovedi, ki odkrivajo posege struktur in institucij, večglasnost ali multivokalnost pripovedi, torej pripoved z različnih gledišč, in vzvratno pripovedovanje dogodkov. Urednikov kritični komentar k Burkovim sugestijam je, da pripovedno zgodovinopisje take prijeme uporablja že od nekdaj. Sklop zaključuje Kiserjev članek *Vrnitev pripovedi in historična sociologija*. Avtor v njem tematizira uveljavljanje pripovednega pristopa med historičnimi sociologi, ki so doslej človeški dejavnosti posvečali le malo pozornosti in tako spregledali, da je z osrediščenjem nanjo mogoče pripovedno zajeti dejanske vzroke in mikrotemelje obsežne historične spremembe. Pripovedni pristop dopolnjuje še s teorijo racionalne izbire, iz ekonomije in politologije izpeljano obliko analize, opozarja pa tudi na razcvet pripovedi v drugih strokah humanistike in družboslovja.

V zadnjem razdelku zbrana besedila razpravljajo o *Pripovedi v historiografski praksi* in so zaradi obravnave konkretnih značilnosti in reprezentacijskih modusov pripovedi v zgodovinskih tekstih z vidika literarne teorije med najzanimivejšimi. Dewar si npr. v prispevku *Kje začeti in kako* pri obravnavi pripovednih začetkov v zgodovinskih delih kanadskega zgodovinarja Donalda Creightona pomaga z osnovnimi naratološkimi kategorijami, zlasti z razlikovanjem med diskurzom kot redom pripovedovanja in zgodbo kot postuliranim zaporedjem v pretekli realnosti, da bi pokazal, kako začetki določajo poseben način urejanja diskurza. Analizira tudi ravnanje s kronologijo in pripovedovalčevo manipuliranje s temporalnostjo. Dewar ima pripoved za obliko reprezentacije in jo v bistvu izenači z diskurzom oziroma jo definira kot način urejanja diskurza, kajti samo vsebinski kriterij, ki zajame le slikanje dogodkov, dejanj in dogajanj, se mu zdi nezanesljiv. Hkrati predstavlja pripoved nekakšno celoto oziroma koherentno enoto z lastnim začetkom, sredino in koncem, zaradi česar pripovednih zgodovin seveda ni mogoče poljubno spojiti v eno samo zgodbo, ampak je potrebno povedati novo zgodbo. Tudi Somersova v prispevku *Pripovednost, pripovedna identiteta in družbena dejavnost* po kritičnem ovrednotenju teorij o oblikovanju angleškega delavskega razreda in pregledu koncepcij pripovednosti in pripovedi izhaja iz prepričanja, da bi se bilo namesto s pretežno analitičnim ali strukturalističnim pristopom bolje lotiti zgodovine tega družbenega razreda pripovedno, kar v nadaljevanju tudi izpelje. Oba prejšnja tipa temeljita po njenem mnenju na implicitni denarativizirani veliki zgodbi, abstrahirani v splošen model razumevanja, kar zamegljuje vlogo pripovednosti pri konstituciji družbenega sveta in samoidentifikaciji dejavnih akterjev kot družbenih bitij.

Članek Haydna Whita z naslovom *Zgodovinsko vzgodbenje in problem resnice* je med zgodovinarji izzval veliko kritik in tudi urednik sam ga v spremni študiji kritično komentira, ker se zdi, da s tem ko daje White prednost figurativnim, z modernističnimi inovacijami prenovljenim reprezentacijam holokavsta pred tradicionalnimi realističnimi prikazi, hkrati problematizira vlogo dejstev pri ugotavljanju veljavnosti pripovedi o holokavstu. V članku

namreč razvija svojo znano temo, da historična dejstva sicer postavljajo določene omejitve tipu pripovedi, ki jo zgodovinar ustvari z vzgodbenjem, torej z generičnimi vzorci zgodbnih zapletov in razpletov, vendar pa dejstva ne narekujejo, katera točno določena zgodba naj bo povedana. Tudi Finneyev prispevek *Mednarodna zgodovina, teorija in izvori druge svetovne vojne* s podobno relativistično intonacijo ponazarja urednikovo skrb, da bi v svojem izboru kar najbolje predstavil različne 'strani' debate o pripovedi v zgodovinopisju. Ker pa avtor obravnava tudi Robertsovo knjigo in ponuja svoj 'pristranski' pogled na njegove poglede in prakso, je uvrstitev prispevka v skorajšen iztek izbora, torej na mesto, ki je za vzvratno osvetlitev uredniških smernic in zaokrožitev celote še posebej primerno, toliko značilnejša. Finney s postmodernističnih izhodišč na vzorcu skupine del, ki sodijo na področje mednarodne zgodovine in obravnavajo začetek druge svetovne vojne, najprej ugotavlja, da vsa izražajo različne sodobno naravnane hegemonistične interese, specifične ideološke pristranosti, kulturne predsodke in z dokazi ne dovolj podprte interpretacije, zaradi česar je vsebina tako izmišljena kot najdena. Čeprav si je Roberts v svojem izrazito pripovednem, a teoretsko reflektiranem prikazu prizadeval za objektivnost in vrednostno nepristranost po vzoru šole »kolektivne varnosti« in »zadnjega liberalnega zgodovinarja« A. J. P. Taylorja, tudi zanj veljajo isti očitki kot za ostale. Robertsovi argumenti so po Finneyu konzervativni in odkrivajo historičnega realista, ki se opira na analitično filozofsko izročilo in zdravo pamet in zagovarja demokratično in priljubljeno tradicionalno zgodovino, ki se je v praksi izkazala za uspešno. Ampak vsako od njegovih ključnih postavk je mogoče problematizirati s poststrukturalističnih izhodišč, kajti dejansko gre za dva povsem inkomenzurabilna diskurza. Toda v nadaljevanju članka Finney vseeno nakaže možnost tesnejšega razmerja in interakcije med postmodernističnim obratom in tradicionalno konzervativno mednarodno zgodovino in s tem možnost njene preobrazbe. Zadnji sklop zaokroža bleščeče napisan prispevek *Prostor za zgodbe*, delo okoljskega zgodovinarja Cronona. Avtor, ki je Robertsu s svojo držo nedvomno bližji od predhodnega, v njem analizira nasprotujoče si zgodbe o prerijskem svetu Velikega nižavja v Severni Ameriki in eksplicitno reflektira tudi lasten intelektualni spoprijem s teoretskimi problemi pisanja zgodovinske pripovedi.

Robertsova hrestomatija ponuja torej dober informativen pregled filozofskih, teoretičnih in metodoloških obravnjav historične pripovedi in vpogled v pri nas manj znano in redkeje obravnavano filozofsko izročilo, ki v bolj »lingvistično predisponirani« domači akademski skupnosti najbrž niti ne bi našlo širše podpore. Urednik se pri tem v svoji vlogi ne pretvarja v pozi domnevno nevtralnega zunanega opazovalca niti ne zapade evforiji nekritičnega navijača. Ko predstavlja osebno angažiran spekter besedil, skozi kritični spopad idej in stališč jasno preseva njegova skrb, da teoretska refleksija pripovedi kljub vsem težavam ne bi pristala v relativizmu in skepticizmu. Odločilna izbira pa je seveda prepuščena bralcu.

Alenka Koron

November 2002